

Ljubljana, 25. 5. 2011

Predstavitev projekta

» Kazalci okolje – zdravje v Sloveniji«

**Agencija RS za okolje v sodelovanju z Inštitutom za varovanje zdravja RS
organizira predstavitev
projekta » Kazalci okolje – zdravje v Sloveniji«.**

**Predstavitev bo organizirana 3. 6. 2011 ob 9h v prostorih Agencije RS za okolje, IV.
nadstropje, Vojkova 1b, Ljubljana.**

Svetovna zdravstvena organizacija ocenjuje, da lahko na ozemlju celotne Evrope pripišemo okoljskim dejavnikom, ki vplivajo na razvoj bolezni, 15 - 20 % vseh smrti in 18 - 20 % izgubljenih aktivnih let življenja, pri čemer je v vzhodni Evropi ta delež še nekoliko večji (Evropsko okolje, Stanje in napovedi 2010, EEA, 2010).

Slaba kakovost okolja, na katero vpliva onesnaževanje zraka, hrup, kemikalije, slaba kakovost pitne vode in krčenje naravnih območij, skupaj s spremembami načina življenja verjetno vpliva na precejšen porast debelosti, diabetesa, reproduktivnih težav in drugih motenj hormonskega sistema, bolezni srca in ožilja, bolezni dihal, bolezni živčnega in imunskega sistema ter rakavih obolenj. Vse to so poleg težav z duševnim zdravjem glavne zdravstvene težave, s katerimi se sooča evropsko prebivalstvo. Pri tem so astmi, alergijam in nekaterim vrstam raka, ki so posledica onesnaženega okolja, najbolj izpostavljeni otroci.

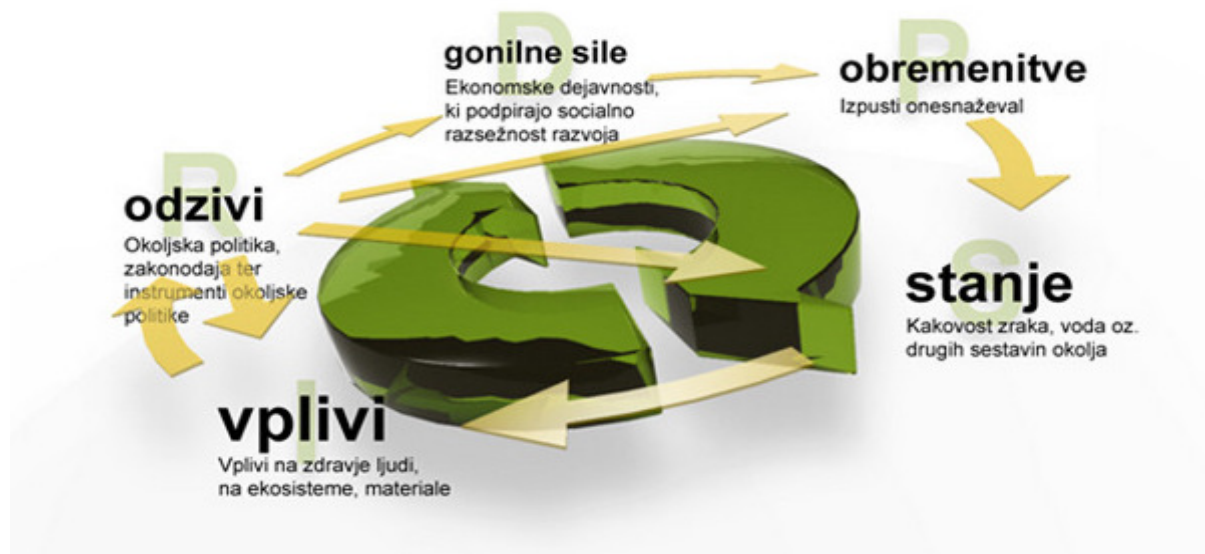
Namen razvoja kazalcev okolje-zdravje je identificirati področja onesnaženega okolja, ki v veliki meri vplivajo na zdravje prebivalstva, še posebej otrok, cilj pa prispevati k boljšemu razumevanju kakovostnega okolja z vidika različnih družbenih skupin. Slednje lahko v veliki meri vpliva na oblikovanje ustrezne politike s področja okolja in zdravja, saj so lahko posebne skupine prebivalstva, denimo tisti z nižjimi dohodki, otroci in starejši, bolj ranljivi, predvsem zaradi svojega zdravstvenega, ekonomskega in izobrazbenega položaja, razlik v dostopnosti do zdravstvenih storitev in zaradi različnih dejavnikov življenjskega sloga, ki vplivajo na njihovo sposobnost prilagajanja in premagovanja težav.

Kaj so kazalci okolja?

Pod pojmom kazalci okolja razumemo na dogovorjeni način izbrane in predstavljene podatke, ki jih želimo povezati s cilji okoljske politike. Temeljijo na številčnem podatkovnem nizu, ki kaže stanje, določeno lastnost, predvsem pa razvoj izbranega pojava. Na takšen način kazalci na nekaj opozarjajo. Pomagajo nam izmeriti ali določiti količino različnih in mnogovrstnih podatkov, združenih v celoto. Primerno izbrani kazalci, ki temeljijo na dovolj dolgi podatkovni časovni vrsti, lahko kažejo ključne smeri razvoja pojava. Zato so lahko v pomoč odločevalcem pri načrtovanju in upravljanju okolja in tudi splošni javnosti pri razumevanju okoljske problematike.

Kazalce razvijamo v skladu s konceptom 5-delnega okvira presoje, Driving forces - Pressures - State - Impact – Responses (DPSIR), ki ga je razvila Evropska agencija za okolje (glej sliko). Cilj okvira presoje je boljše razumevanje vzorčno-posledičnih, predvsem pa medsebojno vplivajočih odnosov v okolju.

Slika: DPSIR okvir okoljske presoje

Vir: Evropska agencija za okolje, 2002

Posamezne komponente DPSIR okvira presoje imajo naslednjo vlogo:

- **Gonilne sile** so socialno-ekonomski dejavniki in dejavnosti, ki povzročajo povečanje ali omejevanje pritiskov na okolje. To so lahko npr. obseg gospodarskih, prometnih ali turističnih dejavnosti.
- **Obremenitve** sestavljajo neposredne antropogene obremenitve in vplivi na okolje, kot so npr. izpusti onesnaževal ali raba naravnih virov.
- **Stanje** se nanaša na trenutno stanje in razvoj pojava v okolju, kot je raven onesnaženosti zraka, vodnih teles in tal, raznovrstnost vrst v posamezni geografski regiji, razpoložljivost naravnih virov (npr. les ali pitna voda).
- **Vplivi** so učinki spremenjenega okolja na zdravje ljudi in živih bitij.
- **Odzivi** so odgovori družbe na okoljske probleme. To so lahko posebni ukrepi države, kot npr. takse za rabo naravnih virov. Pomembne so tudi odločitve podjetij in posameznikov, npr. investicije podjetij v nadzor nad onesnaževanjem ali nakupi recikliranih dobrin v gospodinjstvih.

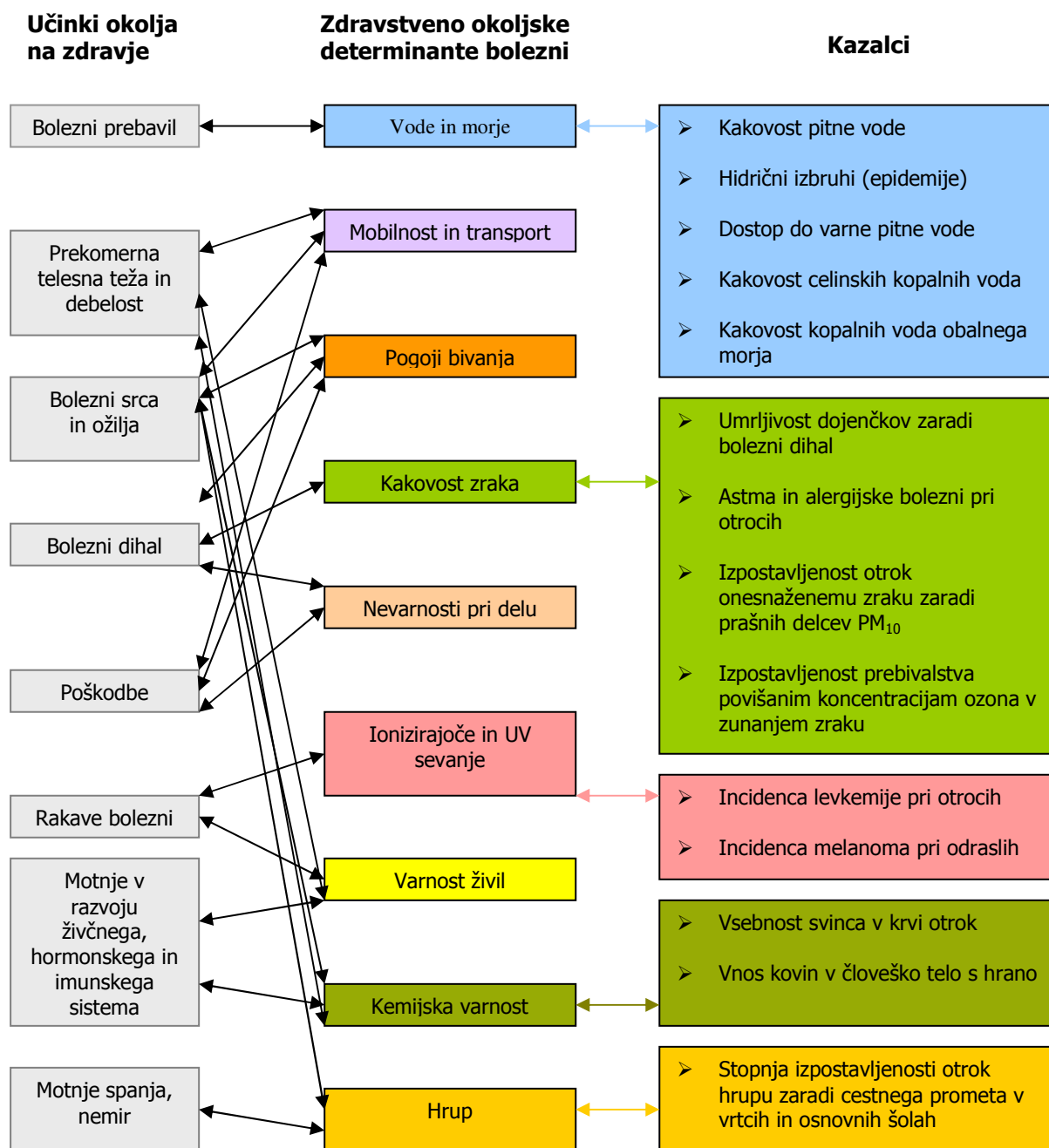
Kazalci okolja se razvijajo v sklopu rednega delovnega procesa na Agenciji RS za okolje v sodelovanju z drugimi strokovnimi institucijami. So javno objavljeni na spletni strani Agencije RS za okolje, <http://kazalci.arso.gov.si>.

Kazalci okolje – zdravje

Za potrebe razvoja kazalcev okolje-zdravje smo uporabili metodološki okvir, razvit pod okriljem projekta Environment and Health Information System (ENHIS), katerega nosilec je Svetovna zdravstvena organizacija. Prednost uporabe ENHIS je mednarodna primerljivost, saj se podatki mednarodno dogovorjenih kazalcev zbirajo na podlagi enotne metodologije, v skladu z mednarodno uveljavljenimi iniciativami oziroma smernicami evropske zakonodaje. Slednje vsekakor pomeni večjo težo pri zagotavljanju kakovosti podatkov ter ugotavljanju podatkovnih vrzeli.

Pri razvoju kazalcev okolje-zdravje smo se osredotočili na povezavo med okoljskimi in zdravstvenimi determinantami bolezni, ki jih obravnava Svetovna zdravstvena organizacija. Na tej podlagi je bilo razvitih 14 kazalcev s področja okolja in zdravja. Ti posegajo na področje voda, kakovosti zraka, ionizirajočega ter UV sevanja, kemijske varnosti ter hrupa.

Slika: Zdravstveno okoljske determinante bolezni in seznam kazalcev okolje-zdravje

Vir: Svetovna zdravstvena organizacija, 2007

Mejniki razvoja kazalcev okolje – zdravje

Področje okoljske in zdravstvene politike je bilo zasnovano leta 1989 na **1. Ministrski konferenci o okolju in zdravju v Frankfurtu**. Rezultat te konference je bila evropska listina o okolju in zdravju, ki je prvič v zgodovini povezala zdravstveni in okoljski sektor. V luči te konference so se pričeli odvijati različni procesi na mednarodni ravni in ravni posameznih držav s ciljem izboljšanja stanja okolja in zdravja ljudi. Na konferenci v Frankfurtu je bila izražena tudi namera o obravnavi zdravja kot posledici onesnaženega okolja skozi nacionalni okoljski in zdravstveni akcijski načrt.

Nujnost priprave nacionalnih in zdravstvenih okoljskih načrtov potrjuje **Helsinška deklaracija o ukrepih na področju zdravja in okolja**, sprejeta na **2. Ministrski konferenci leta 1994 na**

Finskem. Cilj Helsinške deklaracije je usklajeno delovanje oziroma izvajanje ukrepov za izboljšanje okolja in posledično zdravja na nacionalni in lokalni ravni. Slednje zahteva sodelovanje različnih sektorjev – okolje, zdravje, promet, kmetijstvo, šolstvo.

Korak naprej v zvezi s pripravo načrtov okolje-zdravje ter javno objavo podatkov s področja okolja in zdravja je bil narejen na **3. Ministrski konferenci, organizirani leta 1999 v Londonu**, kjer so sprejeli sklep, da se problematika zagotavljanja zdravja zaradi onesnaženosti okolja postavi v ospredje političnih aktivnosti v smislu zagotavljanja zdravja kot temeljne človekove pravice. S tem je bila zagotovljena možnost demokratične udeležbe vseh deležnikov v procesu zagotavljanja trajnostnega razvoja ter prost dostop do podatkov o okolju in zdravju ljudi.

O pomenu zdravja kot temeljne človeške vrednotne pričajo tudi leta 2000 pod okriljem Združenih narodov sprejeti **Milenijski razvojni cilji**. Milenijska deklaracija postavlja v ospredje trajnostne cilje, ki morajo biti doseženi do leta 2015. Voditelje držav članic zavezuje k boju proti revščini, lakoti, boleznim, nepismenosti, okoljski degradaciji in diskriminaciji žensk. Vsak cilj Milenijske deklaracije ima določen namen, katerega izvajanje spremlja dogovorjen kazalec. Vpliv Milenijskih razvojnih ciljev sega tudi na področje okolja in zdravja, predvsem zaradi njihove medsebojne odvisnosti. Tako na primer zmanjševanje revščine, lakote in okoljske degradacije lahko pozitivno vpliva in je tudi odvisno od boljšega zdravja prebivalstva.

Tudi EU je na podlagi **6. okoljskega akcijskega programa 2002-2012 (6 EAP)**, sprejetega leta 2002, določila »okolje in zdravje« kot eno izmed štirih glavnih prioritete za sprejetje okoljske zakonodaje v EU v obdobju 2002-2012. Ena izmed obvez 6 EAP je zagotavljanje stopnje onesnaženosti okolja, ki ne škoduje zdravju.

Leta 2003 je Evropska komisija pripravila **Evropsko strategijo na temo okolje-zdravje, SCALE** (Science (raziskave), Children (otroci), Awareness (ozaveščanje), Legislation (zakonodaja) ter Evaluation (ocene)). Strategija je bila sprejeta v skladu s 6. okoljskim programom ter nosi naslov **»Okolje 2010: Naša prihodnost, naš izbor.«** Poudarja nujnost sodelovanja različnih sektorjev pri ugotavljanju stanja onesnaženega okolja ter zdravja ljudi in definira številne aktivnosti, ki bi jih bilo potrebno izvesti, da bi dosegli cilje trajnostnega razvoja ter zagotovili ustrezno zdravje ljudi, še posebej otrok kot bolj ranljive družbene skupine. Glavni cilji SCALE so zmanjšati okoljsko breme bolezni, prepoznati nove okoljske dejavnike tveganja, preprečevati njihov nastanek in okrepiti delovanje na področju sprejemanja okoljske zakonodaje.

Tem dogodkom je sledila **četrti Evropska ministrska konferenca o okolju in zdravju v Budimpešti** (junij 2004), na kateri je bila sprejeta **Deklaracija o okolju in zdravju ter odločitev o pripravi Akcijskega plana za okolje in zdravje**, Children's Environment and Health Action Plan for Europe, (**CEHAPE**), s poudarkom na zaščiti zdravja otrok. Priprava načrta zahteva integracijo okoljskih in zdravstvenih informacij, zapolnjevanje podatkovnih vrzeli ter zagotavljanje ustrezne podpore različnim raziskavam na področju okolja in zdravja. Nacionalni akcijski plani za okolje in zdravje naj bi v skladu s priporočili Deklaracije obravnavali osnovne okoljske sklope, kot so kakovost pitne vode, kakovost zraka, kemijsko varnost in zagotovitev pogojev za ustrezno fizično aktivnost.

Četrti ministrski konferenci okolje-zdravje je sledila leta **2004 pripravljena splošna strategija in pristop k oblikovanju kazalcev okolja in zdravja**, ki kot enega izmed ključnih ciljev javno-zdravstvenega programa poudarja razvoj primerljivih podatkov o okolju in zdravju.

Z namenom implementacije splošne strategije in s ciljem uveljavljanja kazalcev okolje-zdravje je bila na **peti evropski ministrski konferenci o okolju in zdravju** (Parma, marec 2010) sprejeta **Parmska Deklaracija o okolju in zdravju**. Ta poudarja nujnost sprejetja odločitev in aktivnosti za zmanjšanje negativnega vpliva podnebnih sprememb na zdravje, socialno-ekonomske neenakosti, bremena kroničnih bolezni in negativnega vpliva nanotehnologij, motilcev hormonskega ravnovesja ter nevarnih kemikalij na zdravje ljudi. S podpisom Parmske deklaracije so se države zavezale k pripravi nacionalnih akcijskih planov za okolje in zdravje otrok. Ključni cilj je združiti informacije in znanje, tudi s pomočjo različnih raziskav, in tako vplivati na izboljšanje zakonodaje, predvsem v smislu integrirane obravnave vpliva onesnaženega okolja na zdravje ljudi.